SIMION RĂCHIŞAN

NORMELE ORTOEPICE – AUXILIARE SINTACTICE. APROPO DE SUBIECTUL RELUAT

O descriere riguroasă a sintaxei subiectului dublu sau reluat nu se poate face fără studiul intonaţiei şi al accentului de intensitate, al repetiţiei, al elipsei sau subînţelegerii unor structuri gramaticale şi al contextului psihosocial în care a fost exprimat.

Deşi orice gramatică, fie că este istorică sau normativă, tradiţională sau neotradiţională, structuralistă sau generativă etc. se ocupă, mai mult sau mai puţin, de aspectele limbii vorbite integrate unui stil oral, totuşi o disciplină anume a limbii trebuie să aibă drept obiect de studiu fonetica, vocabularul, morfologia şi sintaxa, specifice acestui aşa-zis stil: gramatica limbii vorbite.

Latinii aveau o *grammatica* pentru nivelul istoric, care fixa regulile pentru orice context; aveau *retorica* pentru vorbirea în situaţii anume; şi aveau *dialectica* pentru vorbirea coerentă în general, despre orice, însă aplicată, dat fiind că era normativă, mai ales la discuţiile filosofice şi ştiinţifice, adică la întrebuinţarea limbajului în căutarea adevărului.

Retorica este disciplina căreia romanii îi dădeau importanţa cuvenită, fiind o ştiinţă în care aspecte ale limbii vorbite (accentul şi intonaţia, repetiţia şi elipsa, subînţelegerea unor construcţii sau pauza în vorbire), asociate cu gestica, mimica şi contextul psihosocial constituie mijloace orale, specifice de transmitere a mesajelor coocurente stărilor de afectivitate exprimate.

Ca atare, instanţa locutivă trebuie să facă apel la unul din cele trei stiluri (*tria genera*): a) sublim (*genus grande*, stil elevat în vorbire); b) simplu (*genus tenue*, stil neornat, voit eliptic pentru a transmite stări afective grave precum: tristeţea, mânia, ura etc.); c) mediu (*genus medium*, stil moderat în ceea priveşte elevaţia în vorbire).

Instanţa locutivă antică, dar şi cea actuală, exprimă o anumită intenţie comunicativă. Este, în general, de acceptat faptul că locutorul unui discurs, pe lângă *intenţiile comunicative locale* sau *particulare* pe care le are în vedere pentru fiecare din enunţurile pe care le produce, are şi o *intenţie comunicativă globală* (conform gramaticii generative) pentru discursul său luat ca întreg, chiar dacă, în ultimă instanţă, acesta este reductibil la unitatea (enunţul) sau la suma de unităţi inferioare care îl compun (conform gramaticii structuraliste).

Astfel, reluarea afectivă a subiectului (exprimat sau inclus) prezintă diverse tipuri în ce priveşte conţinutul semantic. Astfel, reluarea afectivă poate să exprime: a) ameninţarea: *Vine **el tata** acasă*; b) convingerea: *Ştie el tata*; c) speranţa: *După vreme rea, va fi **el cerul** înnorat şi senin*; d) concesia: *Se ostenesc **ei pescarii**, dar nu prind peştişorul de aur.*

BDD-V678 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

Se poate dovedi că elementele subiectului reluat nu sunt termeni consecutivi (ca în cazul ordonării numeralelor naturale), ci sunt termeni concordanţi, respectiv succesori, a căror simetrie formală nu conduce şi la o coincidenţă sau o identitate a semnificaţiilor; niciun termen al subiectului reluat nu este reluat în sine (gratuit), ci în virtutea unor noi valori de semnificaţie. Importanţa utilizării nominativului în limba română este confirmată de tradiţia gramaticii latine, care consideră acest caz ca o formă cu funcţie sintactică majoră între *casus recti*, între cazurile care nu pot avea statut de complement. Nominativul domină, ca subiect sintactic, toate tipurile de frază non-exclamative, fie enunţiative, fie interogative. O demonstrează construcţiile eliptice de predicat, alcătuite dintr-un şir de substantive în nominativ cu funcţia de subiect: *Clamor senatus, querelae, preces, socer ad pedes abiectus* (*Strigătul senatului, plânsetele, rugăminţile, socrul aruncat la picioare*) sau desele construcţii în care verbul copulativ era suprimat: *Ars longa, vita brevis* (*Arta* [este] *lungă, viaţa* [este] *scurtă*); *Doctus cum libro* ([Este] *savant cu cartea* [în mână]).

Rolul sintactic al combinaţiei *pauză–intonaţie* constă în semnalizarea felului cum trebuie legat subiectul reluat de propoziţie, mai ales când simpla prezenţă a acestuia poate sugera diverse funcţii sintactice. În felul acesta, accentuarea corectă a cuvintelor însoţită de pauzele potrivite este indispensabilă pentru înţelegerea textului: o accentuare într-un anumit mod şi o intonaţie specifică trimit la o anumită funcţie sintactică, nu la alta.

Cu ajutorul intonaţiei se pot exprima cele mai variate stări afective. În ceea ce priveşte subiectul şi, respectiv, apoziţia, distingem două tipuri de intonaţie, după felul cum este pronunţat fiecare cuvânt în raport cu celelalte componente ale propoziţiei, considerate de noi unităţi independente, într-o construcţie anterioară. *Vine* ***el****, [vine]* ***tata*** *acasă [şi te va pedepsi* ***el****]*.

Pauza are rol distinctiv când opune două microstructuri formate din aproximativ aceleaşi elemente. Împreună cu linia melodică, pauza contribuie la diferenţierea acestor structuri:

(a) *Vine* ***el tata*** *acasă* (intonaţia celor două subiecte este monotonă, deoarece mai reliefat prin pronunţare este verbul; accentul se pune, astfel, pe acţiunea al cărei efect este suspendat temporar, iar gestica şi privirea ameninţătoare a locutorului completează mesajul transmis prin cuvinte);

(b) *Vine* ***el****,* ***tata****, acasă* (atributele apoziţionale se rostesc, de obicei, cu o intonaţie mai coborâtă decât a întregii propoziţii din care fac parte, reliefează, prin complinirea atributivă, subiectul care trebuie să ia decizia necesară, în funcţie de ceea ce va considera el necesar, iar lungimea mai mare a pauzelor trimite spre un tempo încetinit şi o ameninţare diminuată.)

Intonaţia[1] joacă un rol mai pronunţat decât pauza după subiectul lexical şi trimite la două construcţii asemănătoare în care predicatul nu s-a mai repetat: *Vine* ***el*** [vine] ***tata*** *acasă*. Rostite cu pauză, cele două subiecte nu mai constituie o sin-

[1] „Între accentul de intensitate şi înălţimea vocii trebuie să fie o strânsă legătură. Cuvântul accentuat are în curba intonaţiei o înălţime mai mare” (Stati 1967, p. 129).

BDD-V678 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

gură structură, pauza are rol distinctiv. De altfel, pauza are rol sintactic, deoarece „ţine locul" predicatului în enunţuri ca: *Eu am cumpărat pere, tu mere.* Astfel de construcţii rezultă din nevoia de concizie, de scurtare a vorbirii, corelată cu nevoia de a exprima anumite nuanţe afective. Se obţin construcţii noi, care îmbogăţesc posibilităţile limbii de a reda gândirea (principiu al gramaticii generative), dând limbii o mai mare putere de expresivitate.

Oricare parte a propoziţiei poate lipsi, fie predicate cu conţinuturi diferite: *Iarna* [ne dăm] *pe gheaţă şi* [mergem] *la săniuş*, fie predicate cu acelaşi conţinut: *Pe brumă* [umblă] *desculţ, pe rouă* [umblă] *încălţat* sau *Iarna [*îşi face*] car, iar vara [*îşi face*] sanie.* Pentru reliefarea clară a subiectului trebuie făcută distincţia între elipsă şi subînţelegere. Astfel, dacă locutorul doreşte să evite repetiţia, atunci el nu mai repetă unele elemente enunţate în aceeaşi construcţie şi avem de a face cu o subînţelegere, nu cu o elipsă: *Vine* ***el****,* [vine] ***tata*** *acasă.*

Construcţiile cu subiect reluat ajută la delimitarea elipselor de subînţelegere, deoarece, în prima circumstanţă gramaticală, cuvintele omise pot fi completate, de obicei, cu aproximaţie, spre deosebire de cea de-a doua, unde predicatul poate fi completat cu precizie. În genere, elipsa sau subînţelegerea se caracterizează printr-un puternic element afectiv, o întreagă situaţie putând fi exprimată printr-o serie de cuvinte care, aparent, dau impresia că sunt „neînchegate" logic în propoziţie, într-o înlănţuire gramaticală: *Vine el* [cum vine] *apa la moară*. În acest caz se elimină ceea ce este este mai puţin important, elipsa sau subînţelegerea predicatului creează o atmosferă de rapiditate, de încordare în desfăşurarea ei. Prin introducerea verbelor se poate dovedi că acestea nu sunt centre gramaticale, dar uneori pot deveni centre semantice ale construcţiilor respective.

Un tip de elipsă cu puternice elemente afective este suspensia, adică întreruperea voită a comunicării, când restul poate şi este preferabil să fie subînţeles de către conlocutor sau când vorbitorul caută anumite cuvinte, şi acestuia nu-i convine să-şi îmbrace gândurile în cuvintele pe care le are în minte în acel moment, iar mimica şi gestica pot suplini cu succes elemente suspendate: *Vine* ***el*** [vine] ***tata*** *acasă* [am să spun totul despre tine]. Astfel de construcţii sunt obţinute prin două mijloace specifice limbii vorbite: subînţelegerea predicatului şi suspensia unei întregi propoziţii, construcţiile omise fiind înlocuite de intonaţie, gestică şi mimică potrivite.

În concluzie, majoritatea propoziţiilor cu aşa-zisul subiect dublu sau reluat sunt, de fapt, construcţii specifice limbii vorbite, unde concomitent au acţionat suprimarea predicatului, subînţeles într-o frază în care era repetat acelaşi predicat în propoziţii succesive, şi suspendarea unor construcţii devenite apendice prin înlocuirea cu mijloacele orale specifice, fie predicatul unei propoziţii principale: *Vine* ***ea*** [vine] ***iarna***, fie predicatul unei propoziţii modale: *Are să-l certe* ***el****,* [cum îl ceartă] ***preoteasa pe popă***, substituită într-o etapă intermediară printr-un complement de mod comparativ: *Are să-l certe* ***el ca preoteasa*** *pe popă*; devenit un dublant al subiectul prim prin omiterea lui *ca*, adverb de mod: *Are să-l certe* ***el preoteasa*** *pe popă.*

În sprijinul subînţelegerii predicatului în astfel de construcţii putem invoca teza monosubordonării sintactice, aici a monosubordonării predicatului printr-un singur

BDD-V678 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

relatem față de un singur subiect, nu față de un subiect „dublu”, fapt care ar solicita prezența în frază a unei duble realizări predicative.

Susținem, pe de altă parte, că interpretarea subiectului de pe poziția a doua ca „reluat” ar presupune prezența unui al doilea subiect cu categorii gramaticale identice primului, inclusiv genul, ceea ce nu se întâmplă în construcții de tipul: *Are să-l certe el preoteasa pe popă*; *Ne-a venit el apă la moară; Las' c-a păţit-o el hoţii*. În fraza reconstituită *Are să-l certe el,* [cum îl ceartă] *preoteasa pe popă,* raportul dintre cele două propoziții este de subordonare.

În majoritatea acestor circumstanțe gramaticale, subordonata modală comparativă nu apare în forma ei completă (= „saturată”), ci într-o variantă „comprimată”, „sublimată”, rezultat al eliminării unor elemente menționate anterior, elemente ce pot fi deduse sau subînțelese[2].

Prin analogie cu subînțelegerea predicatului din subordonatele comparative, se pot reconstitui, prin subînțelegerea celui de al doilea predicat, frazele inițiale de tipul: *Vine el,* [vine] *tata acasă*, cu precizarea că raportul dintre cele două propoziții este juxtapunerea, amândouă fiind principale.

Concluzii

1. O analiză nuanțată a sintaxei subiectului dublu sau reluat nu se poate face fără studiul intonaţiei şi al accentului de intensitate, al repetiţiei, al elipsei sau al subînţelegerii unor structuri gramaticale şi fără analiza contextului psihosocial în care a fost exprimat.

2. O disciplină anume a limbii trebuie să aibă drept obiect de studiu fonetica, vocabularul, morfologia şi sintaxa specifice aşa-zisului stil oral.

3. Interpretarea subiectului de pe poziția a doua ca „reluat” ar presupune prezența unui al doilea subiect cu categorii gramaticale identice primului, inclusiv genul, ceea ce nu se întâmplă în anumite circumstanțe gramaticale.

4. În astfel de situații gramaticale a acționat fie suprimarea unui predicat identic exprimat în două propoziţii principale, fie eliminarea unui predicat reluat într-o propoziţie modală, substituită într-o etapă intermediară printr-un complement de mod comparativ, devenit un dublant al subiectul prim prin omiterea lui *ca,* adverb de mod.

5. Teza monosubordonării sintactice, aici a monosubordonării predicatului printr-un singur relatem față de un singur subiect, nu față de un subiect „dublu”, solicită prezența în frază a unei duble realizări predicative.

[2] Despre varietatea fenomenalizărilor comparației la nivelul expresiei, vezi G. G. Neamțu (2007, p. 416).

BDD-V678 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Neamțu 2007 = G. G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și... distincții*. Ediția a II-a, revăzută, adăugită și îmbunătățită, Editura Paralela 45, Pitești, 2007 (ediția I: Editura Excelsior, Cluj-Napoca, 1999).

Stati 1967 – Sorin Stati, *Teorie şi metodă în sintaxă*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1967.

LES NORMES ORTHOÉPIQUES – AUXILIAIRES SYNTAXIQUES. À PROPOS DU SUJET REPRIS
(*Résumé*)

Une analyse du sujet double ou repris ne peut pas se faire sans l'étude de l'intonation et de l'accent d'intensité, de la répétition, de l'ellipse ou de la présupposition de certaines structures grammaticales. L'interprétation du sujet en position seconde comme sujet « repris » supposerait la présence d'un deuxième sujet avec des catégories grammaticales identiques au premier, y compris le genre. Ce fait grammatical ne se rencontre pas dans toutes les circonstances grammaticales; il fonctionne par la suppression d'un prédicat identique exprimé dans deux propositions principales ou par l'élimination d'un prédicat repris dans une proposition circonstancielle de manière, substituée à une étape intermédiaire par un complément de manière comparatif. Par conséquent, la thèse de la mono-subordination syntaxique impose la présence dans la phrase d'une double réalisation prédicative.

Cuvinte-cheie: *subiect reluat, elipsă, relatem, monosubordonare, subînțelegerea predicatului*.
Mots-*clés:* *sujet repris, ellipse, élément de relation, mono-subordination, présupposition du prédicat.*

Cluj-Napoca, Aleea Băița, 5/10

BDD-V678 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-09 02:05:49 UTC)